

ПРАВОВІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТА ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

LEGAL BASES OF THE ACTIVITY OF THE SECURITY SERVICE OF UKRAINE AS AN ENTITY PUBLIC AUTHORITY

Брусакова О.В., доктор юридичних наук, доцент, декан факультету № 6
Харківський національний університет внутрішніх справ
ORCID ID: 0000-0001-6522-8020

Метою статті є визначити роль та місце Служби безпеки України у системі органів публічної влади. Автором визначені основні нормативно-правові акти в діяльності СБУ та проаналізовано їх зміст, серед яких: Закон України «Про Службу безпеки України», Закон України «Про національну безпеку України», Закон України «Про державну таємницю», Закон України «Про боротьбу з тероризмом», Закон України «Про контррозвідувальну діяльність», Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Проаналізовані ознаки Служби безпеки України, як суб'єкта публічної влади: можливість впливати на поведінку людей приймаючи відповідне рішення; авторитетність, визнана суспільством, громадянами України, або значною частиною населення держави; офіційність, діють на підставі законів, мають офіційні зовнішні ознаки; забезпечуються необхідними ресурсами - фінансовими, матеріальними, кадровим потенціалом; автономність, суб'єкти публічної влади організаційно і функціонально один від одного відокремлені і не залежать від об'єктів влади.

Деталізовані основні повноваження Служби безпеки України та розкрито їх зміст: здійснення контррозвідувальних заходів, захист національної державності, захист інформаційного та кіберпростору, охорона державної таємниці, боротьба з тероризмом, захист об'єктів критичної інфраструктури, протидія російській агресії.

Встановлено, що адміністративно-правовий статус Служби безпеки України, як суб'єкта публічної влади закріплено не лише в Законі України «Про Службу безпеки України», який є спеціальним нормативно-правовим актом, що регламентує її діяльність, але й у інших законодавчих актах.

Автором визначено, що Служби безпеки України згідно із Законом України «Про контррозвідувальну діяльність» є єдиним органом в Україні відповідальним за розвиток та зміцнення контррозвідувального захисту держави.

Ключові слова: правові засади, Служба безпеки України, завдання, функції, повноваження, адміністративне законодавство.

The purpose of the article is to determine the role and place of the Security Service of Ukraine in the system of public authorities. The main normative legal acts in the activity of the Security Service of Ukraine are highlighted and their content is analyzed, including: the Law of Ukraine «On the Security Service of Ukraine», the Law of Ukraine «On National Security of Ukraine», the Law of Ukraine «On State Secrets», the Law of Ukraine «On the Fight against Terrorism», the Law of Ukraine «On counter-intelligence activities», the Law of Ukraine «On operational and investigative activities».

The author identified the features of the SBU as a subject of public authority: the ability to influence people's behavior by making the appropriate decision; authority recognized by society, citizens of Ukraine, or a significant part of the state's population; officialdom, act on the basis of laws, have official external features; are provided with the necessary resources - financial, material, personnel potential; autonomy, subjects of public authority are organizationally and functionally separated from each other and do not depend on objects of authority.

The main powers of the Security Service of Ukraine are detailed and their content is disclosed: the implementation of counterintelligence measures, the protection of national statehood, the protection of information and cyberspace, the protection of state secrets, the fight against terrorism, the protection of critical infrastructure facilities, and countering russian aggression.

It has been established that the administrative and legal status of the Security Service of Ukraine as a subject of public authority is enshrined not only in the Law of Ukraine «On the Security Service of Ukraine», which is a special legal act regulating its activities, but also in other legislative acts.

The author found that the SBU, according to the Law of Ukraine «On Counterintelligence Activities», is the only body in Ukraine responsible for the development and strengthening of the state's counterintelligence protection.

Key words: legal principles, Security Service of Ukraine, tasks, functions, powers, administrative legislation.

Постановка проблеми та її актуальність. Після проголошення 24 серпня 1991 року незалежності України одразу постало питання про ліквідацію в республіці радянської системи органів державної безпеки і створення нових державних інституцій, покликаних захистити її суверенітет та вирішувати інші завдання у сфері забезпечення національної безпеки. 25 березня 1992 року Верховна Рада прийняла Закон «Про Службу безпеки України», і подальша розбудова Служби відбувалась на достатньо чіткому правовому підґрунті.

Служба безпеки України (надалі СБУ), як орган публічної влади здійснює на належному рівні свою діяльність та має актуальну практичну значимість щодо захисту прав та інтересів громадян нашої країни, особливо в реаліях сьогодення, оскільки особливу увагу приділяє забезпеченню національної безпеки країни у закріплених нею сферах. Очевидно, що для ефективного виконання поставлених завдань повинна бути ефективна правова основа діяльності Служби безпеки України. Тому потрібно на постійній основі здійснювати науковий аналіз норма-

тивно-правової бази, що закріплює основні положення діяльності СБУ, аби уникнути прогалини та колізії у законодавстві. Особливої уваги потребує дослідження питань, щодо правового статусу Служби безпеки, як суб'єкта публічної влади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження правових основ діяльності Служби безпеки України як суб'єкта публічної влади було предметом наукових пошуків низки вчених різних галузей науки, у тому числі й правової, серед яких найбільша питома вага належить саме представникам адміністративного права. Серед таких робіт необхідно вказати праці: Є.В. Кобко (вивчав правосуб'єктність Служби безпеки України в умовах воєнного стану як органу публічного управління) [1]. М.М. Швайка (досліджував місце і значення служби безпеки України в реалізації адміністративно-правового механізму забезпечення прав і свобод громадян) [2]. В.С. Степановський (деталізував діяльність служби безпеки України як суб'єкта забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану) [3]. М.В. Корнієнко,

О.В. Ковальова, Ю.В. Павлютін (досліджували з приводу взаємодії з громадськими організаціями у площині забезпечення національної безпеки України) [4]. Т.М. Стукан (визначав роль та місце Служби безпеки України, як суб'єкта публічної влади у здійсненні безпекової складової) [5]. О.Є. Каглинський (окреслює проблематику забезпечення та удосконалення правового забезпечення діяльності Служби безпеки України як суб'єкта сфери безпеки і оборони) [6].

Викладене свідчить про актуальність дослідження діяльності Служби Безпеки України як суб'єкта публічної влади на що й буде зосереджена увага у даному дослідженні.

Метою цієї статті є вивчення сутності діяльності Служби безпеки України як суб'єкта публічної влади, деталізація та визначення специфіки нормативно-правової бази діяльності СБУ.

Виклад основного матеріалу. Кожний громадянин нашої держави повинен бути впевнений, що держава захистить його від глобальних загроз та проявів зовнішньої агресії – воєнної, економічної, інформаційної небезпеки. Головна місія Служби безпеки України – безпека країни та захист прав її громадян. Ефективне виконання покладених на СБУ завдань визначає рівень довіри населення. Так, згідно з соціологічним дослідженням трохи знизилася довіра до СБУ, проте наразі більшість українців довіряють їй – 58% проти 16%, які не довіряють (у грудні 2022 року 63% довіряли СБУ, не довіряли – 9%) [7].

Говорячи про компетенцію як один із елементів правового статусу СБУ, важливо підкреслити, що її зміст визначається насамперед як сукупність закріплених у формальній формі прав і обов'язків, тобто повноважень будь-якого органу чи посадової особи, що визначає здатність відомства або офіційного персоналу приймати обов'язкові рішення, організувати та контролювати їх виконання, а також вживати відповідальних заходів, якщо це необхідно [8].

Серед ключових напрямків діяльності СБУ є: здійснення контррозвідувальних заходів (викривати та блокувати протиправні дії іноземних спецслужб), захист національної державності (захист державного суверенітету, територіальної цілісності та конституційного ладу), захист інформаційного та кіберпростору (комплексне забезпечення інформаційної та кібернетичної безпеки держави), охорона державної таємниці (дбає про охорону секретної інформації у сфері оборони, економіки, науки та техніки, зовнішніх відносин тощо), боротьба з тероризмом (захист держави від проявів тероризму, моніторинг рівня терористичної загрози), захист об'єктів критичної інфраструктури (захисту об'єктів енергетики, транспортного комплексу та інших стратегічно важливих галузей), протидія російській агресії (участь у бойових та спеціальних операціях на фронті) [9].

У розрізі предмета дослідження виникає питання співвідношення сутності термінів «публічна влада», «публічне управління» та «публічне адміністрування». У кожному з наведених термінів наявний прикметник «публічний», під яким розуміється ознака прилюдності, всенародності, широкої доступності для всієї громади [10, с. 1187]. Іменник «влада» в ньому ж витлумачений як право керувати, щодо держави – керівні державні органи, «управління» сприймається як прийняття стратегічних рішень в межах відповідної діяльності або як метод управління зької діяльності, а «адміністрування» в якості діяльності з керівництва установою, організацією, підприємством [10, с. 193, с. 1511, с. 13].

СБУ є суб'єктом владних повноважень, оскільки є уповноваженими носіями публічної влади. Відповідній службі притаманні усі ознаки публічної влади, серед яких: можливість впливати на поведінку людей приймаючи відповідні рішення; авторитетність, визнана су-

спільством, громадянами України, або значною частиною населення держави; офіційність, діють на підставі законів, мають офіційні зовнішні ознаки; забезпечуються необхідними ресурсами – фінансовими, матеріальними, кадровим потенціалом; автономність, суб'єкти публічної влади організаційно і функціонально один від одного відокремлені і не залежать від об'єктів влади [11].

Підтримуємо точку зору Кобко Є.В., що в залежності від правової підстави спеціальна правосуб'єктність органів публічної влади проявляється через: 1) формування основних принципів, інтегрованої політики та процедур взаємодії органів публічного управління у сфері забезпечення національної безпеки і оборони на основі здійснення у цій сфері демократичного цивільного контролю, що залежно від сфери прояву національних інтересів відповідна категорія таких суб'єктів може бути додатково детерміновано та диференційовано; 2) повноваження, основні функції та завдання органів публічного управління у сфері оборони; 3) реалізації заходів зі сприяння обороні України; 4) делегування функцій органів місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування утвореним військовим адміністраціям [1, с. 285].

Т.М. Стукан, досліджуючи основні особливості прояву публічної влади з урахуванням функцій держави в цьому контексті виділяє шість напрямів публічної влади в Україні: політичну, державну, патронатну, безпекову, правничу, муніципальну. Де кожний напрям має чітко визначений суб'єкт (той хто здійснює вплив) та об'єкт (на кого здійснюється вплив). Політичний напрям – заходи щодо реалізації державної політики у всіх сферах суспільного життя країни. Державний напрям – політично неупереджена діяльність із практичного виконання завдань та функцій держави. Безпековий напрям – основним завданням є оборонна діяльність, захист суверенітету, територіальної цілісності держави, забезпечення національної безпеки та безпеки громадян. Правовий напрям – здійснення правосуддя через виконання своїх професійних обов'язків судьями і прокурорами. Муніципальна сфера – реалізується через органи місцевого самоврядування, через виборні та адміністративні посади, їхня діяльність спрямована на реалізацію програм, які забезпечують розвиток територіальної громади. Патронатний напрям – здійснює консультативно-дорадчі, аналітичні й комунікаційні функції щодо забезпечення діяльності керівних працівників державних органів та органів місцевого самоврядування [5, с. 38].

З урахуванням вище проаналізованих напрямів публічної влади в Україні з певністю можемо визначити роль та місце СБУ саме у безпековому напрямку діяльності держави. Підтвердженням цього є аналіз правової основи діяльності СБУ, що закріплює основні повноваження, серед них: оборонна діяльність, захист суверенітету, територіальної цілісності держави, забезпечення національної безпеки та безпеки громадян.

Серед основних нормативних актів, які закладають юридичні підвалини діяльності Служби безпеки України необхідно виділити:

– Закон України «Про Службу безпеки України» (закріплює засади та принципи діяльності СБУ, систему та організацію діяльності СБУ, деталізує склад кадрів СБУ, повноваження (обов'язки та права), контроль і нагляд за діяльністю служби безпеки України [12];

– Закон України «Про національну безпеку України» (закріплює правову основу та принципи державної політики у сферах національної безпеки і оборони, визначає роль та місце СБУ у сферах національної безпеки та оборони) [13];

– Закон України «Про державну таємницю» (визначає СБУ спеціально уповноваженим державним органом у сфері забезпечення охорони державної таємниці, визначає порядок провадження діяльності, пов'язаної з державною

таємницею, та режим секретності за участю фахівців СБУ; уповноважує СБУ здійснювати контроль за станом охорони державної таємниці в усіх державних органах) [14];

– Закон України «Про боротьбу з тероризмом» (наголошує, що Служба безпеки України, є головним органом у загальнодержавній системі боротьби з терористичною діяльністю, деталізує повноваження СБУ у цьому напрямку, закріплює засади співпраці СБУ у міжнародному співробітництві у сфері боротьби з тероризмом) [15];

– Закон України «Про контррозвідальну діяльність» (закріплює, що спеціально уповноваженим органом державної влади у сфері контррозвідальної діяльності є СБУ, деталізує підстави для проведення контррозвідальної діяльності, основні засади, функції та повноваження СБУ у цьому напрямку, соціальні та правові гарантії співробітників Служби безпеки України, які здійснюють контррозвідальну діяльність) [16];

– Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» (закріплює права та обов'язки СБУ під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, визначає, що координація дій щодо реалізації прав підрозділів, які проводять оперативно-розшукову діяльність з метою боротьби з тероризмом покладається на СБУ, закріплює гарантії законності під час здійснення оперативно-розшукової діяльності) [17];

– Указ Президента України «Про впорядкування виготовлення, придбання та застосування технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку» (визначає, що реалізацію державної політики з розроблення, виготовлення, реалізації та придбання спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку, інших засобів негласного одержання інформації та забезпечення державного контролю і координації діяльності державних органів у цій сфері здійснює Служба безпеки України) [18].

Доречно визначає В.С. Степановський, що значна кількість правових актів що регламентує діяльність СБУ засекречена і не оприлюднюється в медіа-просторі, але, під час воєнного стану СБУ часто звертається до грома-

дян з різними застереженнями, повідомляє про знешкодження ворожих диверсійних-розвідувальних груп, затримання колаборантів, ворожих шпигунів, діяльність СБУ на фронті, безпосередньо в бойових діях та співпрацю з іншими підрозділами Збройних Сил України [3, с. 300].

Підтримуємо точку зору О. М. Резніка, Н. С. Андрійченко, що наявність достатньої кількості законів, що регулюють діяльність СБУ є свідченням того, що існуючий Закон України «Про Службу безпеки України» відсилає нас до інших актів законодавства. Тоді як діяльність, наприклад, органів прокуратури, органів Національної поліції, Національного антикорупційного бюро як правоохоронних органів регламентована одним нормативно-правовим актом з відсиланням лише в окремих випадках до інших законів (зокрема, відсилання до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» є і в Законі України «Про Національну поліцію» і в Законі України «Про Національне антикорупційне бюро»). А тому така кількість нормативно-правових актів, які закріплюють окремі елементи адміністративно-правового статусу СБУ як одна з її особливостей потребує усунення шляхом прийняття єдиного законодавчого акту [19].

Висновки. Підводячи підсумки вищезазначеного матеріалу необхідно висловити такі міркування. Служба безпеки України є центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, через свої територіальні органи. Основною метою створення та діяльності СБУ є захист державних інтересів у всіх сферах від внутрішніх і зовнішніх загроз. Дослідження адміністративно-правових засад діяльності СБУ було проведено у площині комплексного підходу до цього поняття, що уособлює в собі цілий ряд аспектів правосуб'єктності даного органу державної влади, серед яких мета, повноваження та інші складові його адміністративно-правового статусу. Аналіз достатньої кількості законів, які закріплюють та деталізують функції СБУ дозволяють зробити висновок про очевидну багатовекторність діяльності СБУ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Є.В. Кобко Спеціальна правосуб'єктність органів публічного управління в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 8. С. 284-288
2. М.М. Швайка Місце і значення Служби безпеки України в реалізації адміністративно-правового механізму забезпечення прав і свобод громадян. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 4. С. 282-286.
3. В.С. Степановський. Діяльність Служби безпеки України як суб'єкта забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. С. 298-302. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/07/56.pdf>
4. Kornienko M.V., Kovalova O.V., Pavliutin Y.V. The role of public organizations in ensuring national security of Ukraine. *Cuestiones Políticas Esta revista fue editada en formato digital por el Fondo Editorial Serbiluz, Universidad del Zulia. Maracaibo-Venezuela Vol. 37, № 65 (julio-diciembre) 2020*, 136–155.
5. Т. М. Стукан. Публічна влада: характеристика, ознаки та форми прояву. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2021. № 4 (31). С. 37-41.
6. О.Є. Каглинський. Правові засади діяльності Служби безпеки України як суб'єкта сфери безпеки і оборони. *Нове українське право*. 2022. Вип. 3. С. 68-74.
7. Київський міжнародний інститут соціології. Соціологічні та маркетингові дослідження. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1335&page=1#~:~:text>
8. Умаєв Б. Особливості соціального захисту військовослужбовців і працівників Служби безпеки України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. № 70. С. 248–25
9. Служба безпеки України: офіційний вебсайт. Діяльність СБУ. URL: <https://ssu.gov.ua/>
10. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
11. В. Бевзенко. Суб'єкт владних повноважень: поняття, ознаки, види. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/SVP_18_09_2020_VBevzenko.pdf
12. Про Службу безпеки України: Закон України від 25 березня 1992 року № 2229-XII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>
13. Про Національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
14. Про Державну таємницю: Закон України від 21 січня 1994 року № 3855-XII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text>
15. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20 березня 2003 року № 638-IV. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>
16. Про контррозвідальну діяльність: Закон України від 26 грудня 2002 року № 374-IV. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-15#Text>
17. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>
18. Про впорядкування виготовлення, придбання та застосування технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку: Указ Президента України від 13 квітня 2001 року N 256/2001. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/256/2001#Text>
19. О. М. Резніка, Н. С. Андрійченко. Специфіка адміністративно-правового статусу СБУ як суб'єкта захисту фінансової системи держави. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/141453693.pdf>